

Marek Zielinski

adiunkt w Wyższej Szkole Handlowej
im. Bolesława Markowskiego w Kielcach

Robert Weihmann, Claus P. Schuch, Kriminalistik: Für Studium, Praxis und Führung,

wyd. 12, Verlag Deutsche Polizeiliteratur,
Hilden/Rhld. 2011, ss. 863

Autorzy omawianej książki to niemieccy funkcjonariusze policji z korpusu oficerów starszych policji z kilkudziesięcioletnim doświadczeniem zawodowym w tej formacji (na różnych stanowiskach), a do tego nauczyciele policjanci. Robert Weihmann (ur. 1941 r.) jest znany jako autor licznych publikacji z zakresu szeroko rozumianej kryminalistyki i techniki kryminalnej¹. Zainteresowania Clausa P. Schucha (ur. 1958 r.) obejmują dodatkowo kryminologię². Ich wspólna książka *Kryminalistyka. Dla studiów, praktyki i kierowania* została wydana przez wydawnictwo policyjne Verlag Deutsche Polizeiliteratur (VDP). Jest to już 12. wydanie³ publikacji; od wydania 11. jej współautorem jest także Schuch⁴.

Gruntowne badania w zakresie niemieckiej literatury kryminalistycznej dają zaskakujące rezultaty. Chociaż kryminalistyka odgrywa kluczową rolę zarówno w niemieckiej edukacji policyjnej, jak i w tamtejszej praktyce policyjnej, to jednak niemiecka literatura kryminalistyczna jest bardzo uboga, zwłaszcza jeśli chodzi o podręczniki⁵ i czasopisma⁶. Genezy tego stanu rzeczy w Niemczech Zachodnich należy się doszukiwać w tym, że powojenna służba policji została mocno zdecentralizowana i dlatego właśnie kryminalistyka była w dużej mierze obszarem w domenie regionalnej (landowej), w której ponadregionalna (ogólnokrajowa) wymiana myśli kryminalistycznej odbywała się zaledwie w niektórych zakresach (s. 100–103). Z tego właśnie powodu przed Niemieckim Towarzystwem Kryminalistycznym (Deutsche Gesellschaft für Kriminalistik – DGfK), które powstało stosunkowo niedawno, bo dopiero w 2003 roku⁷, jest jeszcze wiele pracy. Idea przewodnia DGfK to wspieranie kryminalistyki w nauce, praktyce, kształceniu i doksztalceniu.

Niemiecka literatura kryminalistyczna jest w sposób zdecydowany zdominowana przez publikacje o charakterze policyjnym. Ponieważ językiem kryminalistyki od II połowy XX wieku stał się angielski, należałoby się spodziewać, że literatura anglojęzyczna będzie powszechnie znana. Pod tym względem omawiana publikacja nie różni się od jej podobnych napisanych w języku niemieckim; rzadko który niemiecki autor cytuje obcojęzyczną literaturę przedmiotu.

Nieliczne są też odniesienia Weihmanna i Schucha do kryminalistyki w ujęciu międzynarodowym. Zdarza się to bardzo rzadko, na przykład w odniesieniu do „kamieni milowych kryminalistyki” (s. 58–62), CEPOL-u (s. 62–63), historii policji kryminalnej we Francji i Anglii (s. 90–91), międzynarodowego zwalczania przestępczości na poziomie politycznym i taktycznym (s. 132–133, 137–139) oraz ściągania międzynarodowego (s. 456–457). W tym kontekście nasuwa się spostrzeżenie, że kryminalistyka w Niemczech jest bardzo osadzona w realiach tego państwa.

Szczególne miejsce w omawianej pracy zajmuje tematyka początków kryminalistyki, jej rozwoju i obecnej pozycji jako niezależnej dyscypliny nauki wraz z prognozą dla jej dalszego rozwoju (s. 48–65). Początków kryminalistyki autorzy doszukują się już u prekursora nowoczesnego niemieckiego prawa karnego Paula J.A. Rr. v. Feuerbacha (1775–1833), podkreślając, że ówczesna kryminalistyka stanowiła część nauk prawnych i była z nimi ściśle związana⁸ (s. 48). Mimo że doceniają wkład najważniejszego przedstawiciela szkoły socjologicznej prawa karnego Franza Rr. v. Liszta (1851–1919) w rozwój kryminalistyki jako „karnoprawnej nauki pomocniczej” (s. 49), to jednak dopiero Hansa G.A. Großa (1847–1915)⁹ trafnie nazywają ojcem kryminalistyki jako samodzielnej dyscypliny naukowej (s. 49–51), przynajmniej w niemieckim obszarze językowym. Autorzy zwracają uwagę na to, że kryminalistyka była przedmiotem wykładanym na niemieckich uniwersytetach jedynie w latach 1920–1990 (s. 51–52)¹⁰, kiedy (zwłaszcza w okresie Republiki Weimarskiej i bezpośrednio po drugiej wojnie światowej) powstawały liczne instytuty kryminalistyki na uniwersytetach w państwach niemieckojęzycznych (s. 53–54)¹¹. Warto przy tej okazji podkreślić, że o ile prawo karne wraz z kryminologią są obecnie uprawiane w Niemczech również na uniwersytetach, o tyle kryminalistyka wyłącznie w wyższych szkołach zawodowych o profilu policyjnym (s. 53). Z tego powodu

Kryminalistyka jest mocno związana nie tylko z prawem karnym procesowym, lecz także z prawem policyjnym¹². I w takim kontekście została ona napisana przez autorów wywodzących się ze środowiska policyjnego. Wchodząca w życie od 2007 r. reforma szkolnictwa wyższego związana z procesem bolońskim znacząco zmieniła także nauczanie kryminalistyki w szkołach policyjnych (s. 55–56, 62–64, 768–782). Otworzyła ona w pewnym zakresie nowe możliwości dla lepszego rozwoju nauczania w tej dziedzinie, które nie zostały jeszcze dostatecznie wykorzystane przez niemieckie uniwersytety, chociażby tylko w ramach programów LL.M.¹³.

Podzielam pogląd Weihmanna i Schucha, że kryminalistyka jest nauką i zasługuje na właściwe jej miejsce, także jako samodzielny kierunek studiów uniwersyteckich, co dobitnie pokazują ich wywody historyczne. Autorzy nawiązują do enerdowskiej tradycji nauczania na kierunku kryminalistyka na Uniwersytecie Humboldta w Berlinie (s. 51–52), a także do koncepcji powstałej w 1978 r. na Uniwersytecie w Ulm utworzenia magisterskiego kierunku studiów nauki kryminalne z prawem do nadawania stopnia naukowego doktora nauk kryminalnych. W ramach tych studiów przedmiotem nauczania byłaby w pierwszej kolejności kryminalistyka, w dalszej zaś – kryminologia, nauki prawne, nauki o kierowaniu, nauki ekonomiczne, nauki przyrodnicze, medycyna i psychologia (s. 53). Kryminalistykę uprawiali początkowo jedynie lekarze i prawnicy, co sugeruje, że do wykonywania czynności z jej zakresu konieczne jest co najmniej połączenie wiedzy medycznej i prawnej. Plan studiów na kierunku kryminalistyka na Uniwersytecie w Ulm znacznie wykraczał poza wymienione dziedziny wiedzy.

To nie dzieło przypadku, że rozdział pierwszy jest poświęcony w dużej mierze historii kryminalistyki. Dowodzi to tego, że Weihmann i Schuch postrzegają kryminalistykę nie tylko jako rzemiosło niezwykle przydatne w praktyce policyjnej, lecz także jako ukonstytuowaną dyscyplinę naukową z własną terminologią i metodyką (s. 54, 69). O tyle bardziej należałoby wymagać od autorów w całości ich wywodu pożądaną naukowość, co do której jednak można mieć pewne zastrzeżenia, gdy mowa o logicznie uporządkowanej budowie pracy według pewnego schematu (np. według poddyscyplin w ramach kryminalistyki). W tym przypadku nie ekskulpuje Weihmanna i Schucha ich własne spostrzeżenie, że „z powodu brakującej uniwersyteckiej kryminalistyki nie istnieje żadne (jej – przyp. autora recenzji) systematyczno-teoretyczne przedstawienie i także żadne ogólnie uznane dzieła standardowe jako podręczniki” (s. 54). Właśnie tutaj szczególnie uwidacznia się to, iż autorzy są jedynie funkcjonariuszami policji i nauczycielami policyjnymi, którzy są – zgodnie z ich własnym zdaniem – „zobowiązani do lojalności wobec swoich przełożonych z administracji i polityki, a zatem nie są wolni w swoich badaniach, działaniach, myśleniu, a w szczególności nie są wolni w swoich publicznych wypowiedziach” (s. 54). Stąd

też zapewne nie dało się uniknąć w ich pracy poważnych braków w przedmiocie uniwersyteckiej naukowości.

Celem omawianej pracy jest przekazanie niezbędnej dla policyjnego wykształcenia i doksztalcenia, a także dla praktyki zawodowej podstawowej wiedzy kryminalistycznej. Niniejsza książka podejmuje problematykę kryminalistyczną zgodnie ze specyfiką wymagań policyjnych, poczynawszy od treści i metodyki aż do kierowania komisariatami kryminalnymi. Informacje w niej zawarte odpowiadają programowi nauczania kryminalistyki w niemieckich wyższych szkołach zawodowych o profilu policyjnym. Na początku każdego z 27 rozdziałów, z których składa się książka, został zamieszczony szczegółowy wykaz literatury przedmiotu. Obszerny spis treści (s. 8–28) i spis haseł (s. 829–863) znacznie ułatwiają przegląd pracy i znalezienie w niej interesującego nas problemu. Książkę wzbogacają fragmenty szczególne przydatne w codziennej praktyce policyjnej dotyczące protokołu z oględzin miejsca zdarzenia (s. 423–424, 424–428), protokołu z zabezpieczenia śladów (s. 360–361), wniosku o dokonanie czynności dochodzenia (s. 361–364), protokołu z przeszukania (s. 617–618), potwierdzenia zajęcia mienia (s. 618), protokołu z zatrzymania (s. 405–406), doniesienia o popełnieniu przestępstwa (s. 404–405) i przesłuchania policyjnego (s. 538–542). Materiał ten uzupełniają liczne ilustracje (s. 783–828).

Weihmann i Schuch dzielą kryminalistykę na następujące poddyscypliny (s. 77–78): strategia kryminalna, taktyka kryminalna, technika kryminalna (nauka o śladach), medycyna kryminalna, psychologia kryminalna i nauka o (policyjnej) służbie kryminalnej. Specyfika tego podziału polega na tym, że ujmuje w ramach kryminalistyki także naukę o (policyjnej) służbie kryminalnej, która „wyjaśnia strukturę organizacji i przebieg organizacji (kryminalno-policyjnego – przyp. autora recenzji) zwalczania przestępczości” (s. 78)¹⁴, przy czym autorzy zauważają, że sposób dochodzenia policyjnego i stosowne formularze są mocno zróżnicowane zarówno na poziomie poszczególnych landów, jak i całej federacji.

Weihmann i Schuch przywiązują dużą wagę do tego, że granice kryminalistyki wyznacza prawo ustanowione w sposób demokratyczny z poszanowaniem praw człowieka¹⁵ (s. 67–69, 70, 72–74, 76), dlatego też nie może budzić zdziwienia ich krytyczne podejście do dyktatury narodowego socjalizmu w Niemczech w latach 1933–1945 (s. 96–103) i dyktatury realnego socjalizmu na obszarze wschodniemieckiego państwa w latach 1945–1990 (s. 103–119).

Ważną częścią pracy są odwołania do najnowszej literatury przedmiotu, aktualnego orzecznictwa sądowego i obowiązujących aktów prawnych. Orzecznictwo sądowe (zwłaszcza to po drugiej wojnie światowej) jest nie tylko często cytowane przez autorów, lecz także odgrywa szczególną rolę w wyznaczaniu od 1952 r. „kamieni milowych dla kryminalistyki” (s. 57–62). Za ostatni wymieniony w pracy „kameień milowy” uchodzi wyrok niemieckiego SN (BGH) z dnia 16 marca 2010 r. dotyczący monitorowania za

pomocą kamer wideo w sektorze prywatnym¹⁷. Weihmann i Schuch często i dobitnie podkreślają służebny charakter kryminalistyki względem prawa, gdyż obowiązujące ustawodawstwo i towarzyszące mu orzecznictwo stanowią kierunkowskaz dla kryminalistyki. Z tego też powodu *Kryminalistyka* „podąża za konceptem ustawy i orzecznictwa” (s. 67–69, 70, 76). Potwierdza to jedynie przypuszczenie, iż kryminalistyka jest silnie związana z prawem wewnątrz-krajowym.

Należy docenić wkład autorów w stanowcze przeciwstawienie się ogólnemu trendowi w nauce do nadużywania anglicyzmów, zwłaszcza gdy chodzi o tak szczególną dziedzinę wiedzy, jak kryminalistyka. Swój pogląd uzasadniają tym, że „kto chce zmienić pojęcia kryminalistyczne istniejące od dziesięcioleci, ten musi publicznie wyjaśnić i uzasadnić, dlaczego jest to niezbędne” (s. 56–57). Z tego powodu stoją na stanowisku używania słów obcych w kryminalistyce tylko wtedy, gdy jest to absolutnie niezbędne (s. 781). Ich pogląd wychodzi naprzeciw niemieckiemu orzecznictwu sądowemu, zgodnie z którym należy używać zrozumiałego języka przez funkcjonariuszy policji podczas przeprowadzanych czynności, ponieważ w przeciwnym razie prawnicza niedokładność z ich strony w słowie i piśmie lub w pojęciach i metodach może prowadzić do poważnych komplikacji w trakcie procesu karnego (s. 70, 76, 505, 511, 517, 528–529, 752–753).

Podsumowując, należy stwierdzić, że *Kryminalistyka* to praca podejmująca z wyjątkową wnikliwością omawianą tematykę, w której wywody Weihmanna i Schucha często odchodzą od zasadniczych treści. Mimo że praca została napisana z niezwykłą pasją, i że wciągają czytelnika, to w wielu miejscach może on czuć się zagubiony właśnie z powodu szczegółowości wywodu. O ile recenzowana książka wydaje się dużo mniej przydatna jako podręcznik kryminalistyki, o tyle jest niezwykle pomocna jako monografia uzupełniająca wiedzę z tej dziedziny. Zadawalająco łączy ona wiedzę teoretyczną z praktyką policyjną w omawianym przedmiocie.

PRZYPISY

¹ Wyszczególniono tylko monografie: Robert Weihmann, *Musterklausuren Kriminalistik: Kriminalistische Fallbearbeitung, Klausuren mit Lösungshinweisen*, wyd. 4, VDP, Hilden/Rhld. 2006, ss. 214; tenże, *Kriminaltechnik I*, wyd. 3, VDP, Hilden/Rhld. 2007, ss. 127; tenże, *Kriminaltechnik II*, wyd. 3, VDP, Hilden/Rhld. 2008, ss. 110.

² Jest współautorem następującej monografii: Robert Weihmann, Claus P. Schuch, *Prüfungswissen Kriminalistik und Kriminaltechnik: Arbeitstechniken, Übungen, Klausuren, Lösungen*, wyd. 1, VDP, Hilden/Rhld. 2011, ss. 216.

³ Robert Weihmann, *Kriminalistik: Ein Grundriss für Studium und Praxis*, wyd. 1, VDP, Hilden/Rhld. 1992, ss. 214. O tym, jak bardzo została zmodyfikowana ta praca na

przestrzeni ostatnich 19 lat, świadczy także i to, że zwiększyła ona swoją objętość o niemal 650 stron.

⁴ Robert Weihmann, Claus P. Schuch, *Kriminalistik: Für Studium, Praxis, Führung*, wyd. 11, VDP, Hilden/Rhld. 2010, ss. 832.

⁵ Trudno mówić o bogactwie podręczników, gdy spojrzy się na poniżej przedstawione zestawienie, z którego jednoznacznie wynika, że w ostatnich kilku latach napisano w języku niemieckim zaledwie dwa podręczniki do kryminalistyki: Horst Clages, *Kriminalistik: Lehrbuch für Ausbildung und Praxis. Methodik der Fallbearbeitung, der Tatort, der Erste Angriff*, wyd. 3, Wydawnictwo Boorberg, Stuttgart 1997, ss. 247; Wolf–Dietrich Brodag, *Kriminalistik: Grundlagen der Verbrechensbekämpfung*, wyd. 8, Wydawnictwo Boorberg, Stuttgart 2001, ss. 333; Hubert Meyer, Reiner Müller, Klaus Wolf, *Kriminalistisches Lehrbuch der Polizei: Arbeitsbuch für den Wach-, Wechsel- und Ermittlungsdienst*, wyd. 8, VDP, Hilden/Rhld. 2003, ss. 554; Jörg Feldmann, Oliver Hennings, *Kriminalistik für die Bundespolizei. Grundlagen für die Laufbahnausbildung*. Lehrbuch, wyd. 2, Wydawnictwo Feldmann, Ahrensburg 2010, ss. 354.

⁶ Jedynym niemieckojęzycznym fachowym czasopiśmie kryminalistycznym łączącym naukę z praktyką jest ukazujący się od 1930 r. miesięcznik, początkowo pod tytułem „Kriminalistische Monatshefte”, od 1948 r. już jako „Kriminalistik, Unabhängige Zeitschrift für kriminalistische Wissenschaft und Praxis” (s. 119–120).

⁷ Więcej na oficjalnej stronie DGfK <<http://www.kriminalistik.info>>. Dla porównania Polskie Towarzystwo Kryminalistyczne powstało w 1973 r.

⁸ Weihmann i Schuch opowiadają się usilnie za postrzeganiem dwudziestopięciowiekowej kryminalistyki jako „samoistnej nauki prawniczej”, nie tylko mającej swoje korzenie w jurysprudencji, lecz także współcześnie „przynależnej do nauk prawnych” (s. 69–70). Do tego stanowiska, wyraźnie opozycyjnego zarówno wobec pierwotnej koncepcji kryminalistyki w ujęciu Grob'a, jak i koncepcji nauczania kryminalistyki przyjętej przez Uniwersytet w Ulm w 1978 r. (bliżej o tym w dalszej części recenzji), należy się odnieść krytycznie, zwłaszcza że kryminologia jest dla autorów „interdyscyplinarnym obszarem nauki, który dotyczy wszystkich nauk empirycznych” (s. 74). W innym miejscu zaś stwierdzają, iż kryminalistyka „posługuje się naukami humanistycznymi i społecznymi oraz naukami przyrodniczymi” (s. 76–77).

⁹ Z jego inicjatywy w 1912 r. w austriackim Graz powstał pierwszy na świecie instytut kryminalistyki w ramach klasycznego uniwersytetu (s. 50–51).

¹⁰ Zaznaczają oni, że wraz ze zjednoczeniem Niemiec kończy się okres studiów uniwersyteckich na kierunku kryminalistyka – w 1994 r. mury pierwszego uniwersytetu, na którym nauczano kryminalistyki w Niemczech, czyli Uniwersytetu Humboldt'a w Berlinie, opuścili ostatni studenci kryminalistyki (s. 52).

¹¹ Faktem jest, że w 2013 r. nie istnieje nawet jeden zakład, katedra lub instytut kryminalistyki w ramach niemieckiego uniwersytetu (s. 54).

¹² Można się zgodzić z autorami w sprawie silnych konksji kryminalistyki z prawem policyjnym i to od samych początków istnienia kryminalistyki (s. 62–67, 90–119, 127–147, 768–782).

¹³ Więcej na temat programów LL.M. na oficjalnej stronie <<http://www.llm-guide.com/>>.

¹⁴ Odmienny pogląd np. Holger Roll [w:], Ingo Wirth (red.), *Kriminalistik-Lexikon*, wyd. 4, *Kriminalistik*, Heidelberg 2011, s. 344, zdaniem którego nauka o (policyjnej) służbie kryminalnej „obejmuje zastosowanie policyjnych

przepisów służbowych przy zwalczaniu przestępczości i nie jest poddyscypliną kryminalistyki“. Szerzej wyłączenie Rolf Holle, *Kriminaldienstkunde*, t. 1: *Organisation der polizeilichen Verbrechensbekämpfung*, t. 2: *Kriminalpolizeilicher Meldedienst*, t. 3: *Fahndung*, Wiesbaden 1956–1957, *passim*.

¹⁵ Zwłaszcza z poszanowaniem fundamentalnego w tym przedmiocie art. 20 III Ustawy Zasadniczej Niemiec.

¹⁶ BGH – VI ZR 176/09 [w:], „*Neue Juristische Wochenschrift*” 2010, s. 1533 (s. 52).